

vivat academia

berichtenblad van het Verbond der Vlaamse Academics

verschijnt viermaal per jaar

nr 87 sept. - okt. - nov. 1994

Inhoud

Editoriaal	Prof. Dr. E. Ponette	1
Postmodernisme en Ethiek	Prof. H. De Dijn	2
Het actief en passief kiesrecht van vreemdelingen	R. Vandezande	11
Hans Memling, een Vlaamse Meester-schilder	F. Mollet	14
Spellingspelletjes	L. Callens	19
Briefwisseling		23
Boekennieuws		29
Mededelingen		30

WAARDEN VROEGER EN NU

"De wereld van Sofie" van Jostein Gaarder staat actueel op kop in de "tiptien" van de Standaard der Letteren. De grote belangstelling voor deze roman over de geschiedenis van de filosofie is een gunstig voorteken.

Sinds meerdere jaren worden we immers geconfronteerd met een toenevende materialistische stroming, met het in vraag stellen van een aantal waarden en zelfs met een crisis in de zingeving. Op de rechterflap van het boek "Hoe overleven we de vrijheid?" van Herman De Dijn, professor in de filosofie aan de K.U.Leuven lezen we "De ontwrichting van tradities en de bevrijding van alle banden, leidden in feite tot de stuurlaaiheid van individualisme en relativisme...Het narcistisch individu fabriceert zijn eigen zin onder de zachte dwang van technocratische systemen en verleidelijke consumptiepatronen. Het resultaat is een ongehoorde crisis in de zingeving, en een blijvend onbehagen in de cultuur..."

Doch er zijn tekens van hoop. Behalve "De wereld van Sofie" verschenen recent tal van boeken en artikels in tijdschriften en kranten over waarden. Ook het aantal vergaderingen over het waardenthema neemt duidelijk toe. Met slechts enkele weken tot maanden interval organiseerde de oud-leerlingenbond van het St Jan-Berchmanscollege te Brussel een gespreksavond over "Oude waarden, nieuwe patronen", richtte het Davidsfonds zijn nationaal congres in met als thema "Zin in spiritualiteit" in samenwerking met confessionele en niet-confessionele sprekers en hield de Lodewijk de Raetstichting haar algemene raadsvergadering over waarden en normen in de samenleving.

Belangrijk is dat mensen terug meer zoeken, nadenken en discussiëren over welke waarden fundamenteel zijn en hoe ze best in deze tijd worden ingevuld. Het artikel van Professor Herman De Dijn "Postmodernisme en ethiek", met welwillende toelating overgenomen uit "Onze Alma Mater" kan daarvoor een aansporing zijn.

Eric Ponette Algemeen Voorzitter V.V.A.

Tot uw dienst : de leden van het hoofdbestuur.

Alg. Voorzitter :

Prof. Dr. E. Ponette, Schoonzichtlaan 40, 3020 Winksele

Alg. Ondervoorzitters :

Lic. M. Grela, Carnegielaan 47, 3500 Hasselt

Lic. G. Steel, Fort Lapin 41, 8000 Brugge

Alg. Sekretaris :

Apr. R. Lamens, Kerkstraat 46b, 2870 Ruisbroek (Antw.)

Alg. Penningmeester

Lic. F. Smets, Oostvaarddijk 17, 2830 Willebroek

Adjunktsecretaris :

Prof. Dr. Sc. R. Vandenberghe, Keuzekouter 54, 9031 Drongen

Ir. M. Van Dongen, Bredabaan 764, 2170 Merksem

Ir. L. Callens, Keltenlaan 23, 9880 Aalter

POSTMODERNISME EN ETHIEK

(Lezing gehouden voor de Sint-Lukas Stichting te Brussel op 17 februari 1993, in het kader van de lezingenreeks: "Het weefsel van de twintigste eeuw: postmodernisme.")

Dit artikel verscheen in het nummer 94/2 van het tijdschrift "Onze Alma Mater" in mei 1994. Wij danken de auteur en de uitgever voor de toelating om het over te nemen in Vivat.

POSTMODERN PRAGMATISME EN AMORALISME

Ethiek komt, zoals iedereen weet, van het Griekse woord *èthos*, wat betekent een geheel van zeden, gebruiken. Die traditionele zeden zijn zeer nauw verbonden met het bestaan van taboes: b.v. religieuze en seksuele taboes. Deze blijven zelfs in een min of meer gemodificeerde vorm voortleven in religies die zich tegen het bestaan van taboes keren en tegen het idee dat bepaalde zaken onrein zijn in zichzelf (Cf. Paulus: voor u is niets onrein). In Jodendom en Christendom bijvoorbeeld: het niet eten van vlees of van bepaalde soorten vlees, al dan niet op bepaalde dagen; de zuiveringsritus voor de vrouw na een bevalling, enzovoort. Vanaf de Verlichting (vanaf de 18de eeuw) treedt een fundamentele verandering op: ethiek wordt losgemaakt van zeden en religie, wordt verbonden met het individuele geweten. Het christelijke zich afkeren van taboes en onreinheidsgedachte wordt als het ware overgenomen, maar verbonden met het idee dat een 'rationele' bepaling mogelijk is van wat ethisch verantwoord is in het handelen. Dat was een echte revolutie. Het is nu het rationele individu dat vanuit 'eigen' denken en willen bepaalt wat nu eigenlijk het goede en het kwade is: door het eigen geweten (cf. de idee van ethiek bij Kant). Ethische geboden en verboden moeten zodanig zijn dat elk redelijk wezen ze in zichzelf kan ontdekken, en aan zichzelf kan opleggen.

Op het gebied van de ethiek is de moderne filosofie één grote discussie waarin men een rationele ethiek poogt te formuleren die voor alle redelijke wezens geldt en door allen kan aanvaard worden. Eenstemmigheid werd echter nooit bereikt, hoogstens de vorming van bepaalde scholen die elkaar tegenspreken (b.v. Kantianen tegenover utilitaristen, tegenover emotivisten, enzovoort). Naargelang de moderne tijd vorderde en om zich heen greep, groeide het scepticisme ten aanzien van de mogelijkheid van de formulering én fundering van een echt rationele ethiek. Er ontstonden zelfs tendenzen die ook de moderne ethiek of moraal poogden te ontmaskeren als geworteld in irrationele tendenzen (Nietzsche, Freud, Marx). Zelfs diegenen die een rationele ethiek voorstaan, zijn het oneens ten aanzien van fundamentele geboden en verboden. Ook wanneer men akkoord gaat dat men zijn beloften moet houden, en niet

mag moorden, kwetsen, liegen of stelen, geraakt men het niet eens b.v. over zelfmoord of euthanasie en abortus. Zo kwam men meer en meer tot een situatie waarin scepticisme en relativisme overheersen.

Het gevolg van dit alles is dat de gemeenschappelijke ethiek praktisch gelijkgeschakeld wordt met tolerantie⁽¹⁾, als zijnde het enige waarover men eigenlijk echt akkoord kan gaan. Aangezien eensgezindheid over wat nu uiteindelijk goed en kwaad is, ogenschijnlijk op rationele basis niet te bereiken is, moeten we elk individu vrijlaten om voor zichzelf te bepalen wat goed en kwaad is, wat ethisch al dan niet geoorloofd is. Als ik het recht heb om op grond van eigen oordeelsvermogen vrij te bepalen hoe te denken en te handelen, moet ik dat recht ook aan andere individuen toekennen. Dit recht heeft wel grenzen: het kan niet betekenen dat men anderen in de uitoefening van dat recht mag misbruiken: dit is fundamenteel strijdig met hun gelijkwaardig recht om een eigen leven te leiden naar hun goeddunken. Tolerantie impliceert dat individuen het recht hebben hun leven naar eigen goeddunken te organiseren, zolang ze dat recht ook aan anderen toekennen, en in functie daarvan geen schade toebrengen aan anderen met als gevolg dat dezen hun recht niet zouden kunnen uitoefenen. Tolerantie van meningen en gedrag wordt soms gedacht als samenhangend met een beperking die verdergaat dan het niet berokkenen van schade (en vrijheidsberoving): nl. het ontzien van diepgewortelde gevoeligheden die individuen niet zomaar kunnen veranderen. Religieuze mensen kunnen bijvoorbeeld diep geschokt zijn, wanneer hun belangrijke religieuze symbolen publiek vernietigd, besmeurd of bespot worden: daardoor lijken die individuen een soort 'geestelijke' schade te lijden, die in bepaalde gevallen (door de wet te bepalen) grenzen gaat opleggen aan de vrijheid van anderen. Van hieruit verklaart men soms, en rechtvaardigt men soms, het bestaan van wetten op blasfemie, pornografie, enzovoort, ook in moderne, liberale samenlevingen. Er is anderzijds een onmiskenbare tendens om dit soort inperkingen van de vrijheid zo miniem mogelijk te houden, en van individuen te verwachten dat ze de eventuele aanslagen op hun gevoeligheden moeten leren verdragen.

Hier zijn we dicht gekomen bij de postmoderne situatie. Hoe het postmoderne individu zijn leven organiseert, moet het zelf uitmaken. Elk individu moet zijn waardenpakket, ook ethisch, zelf samenstellen. Men spreekt dan ook van een soort 'bricolage' van dit waardenpakket. Elk individu moet zelf bepalen in welke waarden het wil 'investeren' om zijn leven interessant en zinvol te maken. De markt heeft begrepen dat er echt geld te verdienen is niet alleen met het te koop aanbieden van zogenaamde basisgoederen; er is nu ook een soort zelfbedieningsmarkt voor waarden, met allerlei toeleveringsindustrieën (van entertainment, lichaamscultuur, gezondheidsartikelen, therapieën, reli-

gieuze inzichten en praktijken, enzovoort). Zelfs de 'basisgoederen' (zoals kledij, vervoermiddelen, enzovoort) zijn getransformeerd tot 'statussymbolen', m.a.w. tot verkoopbare waarden die een onderdeel vormen van een zinvol of interessant leven. Natuurlijk kan het gebeuren dat individuen op zo'n manier hun waardenpakket samenstellen dat datgene waarmee de ene zich associeert of identificeert, oninteressant, belachelijk of zelfs verwerpelijk is voor de andere. Alleen wanneer individuen met tegengestelde waardenpatronen elkaars gevoeligheden publiekelijk al te erg uitdagen, zouden er beperkingen moeten komen op wat publiek kan getolereerd worden.

Wat karakteristiek is voor de huidige situatie is een 'pragmatische' organisatie van het samenleven van individuen waarbij de vrijheid van het individu slechts ingeperkt wordt door de vrijheid van andere individuen, en tot op zekere hoogte door een respect voor hun diepere gevoeligheden. Waar het hier niet langer om gaat is respect voor de waarden zelf, want daarover is geen enkele eensgezindheid te bereiken. De postmoderne situatie is dus echt post-modern: het enige wat men 'redelijkerwijze' kan bereiken is deze pragmatische consensus, waarin de vrijheid van het individu om te doen wat het wil centraal staat, en ten tweede het ontzien van zijn gevoeligheden (vooral dan van pijnlijke ervaringen).

Een van de gevolgen van deze situatie is, zoals reeds vermeld werd, dat er een grote druk ontstaat op de gevoeligheden om zich aan te passen aan de onvermijdelijke promiscuïteit, of zichzelf te beschermen door een terugtrekking in de privé-sfeer, een soort dwang om zich niet al te vlug 'geraakt' te voelen door de gedragingen van anderen. Een bijkomend gevolg is dat men zich minder en minder zal interesseren voor wat de ander nu eigenlijk bezighoudt, dat men minder en minder bereid is de waarden van de ander te verstaan of zich echt daarmee te confronteren. Dit kan paradoxaal genoeg dan weer tot intolerantie leiden, vooral bij degenen die zich sterk genoeg voelen om zich niet te storen aan de 'lichtgeraaktheden' van anderen. Als niets echt in zichzelf belangrijk is, als alleen belangrijk is, wat ik belangrijk maak voor mezelf, waarom zou ik - als ik sterk genoeg ben - met de onnozelheden en de zwakheid van anderen rekening houden (tenzij hoogstens op een puur pragmatische manier)? Dit soort intolerantie staat niet veraf van cynisme en amoralisme (te onderscheiden van immoralisme). Zelfs de gedachte van tolerantie is voor sommigen haast onbegrijpelijk geworden. Cynisme staat zeer dicht bij amoralisme. Cynisme heeft te maken met de herinnering dat bepaalde waarden belangrijk zijn, maar er tegelijk plezier in te vinden deze waarden te overtreden. In het cynisme probeert men zich op een superieur standpunt te stellen boven alle waarden. Men vergeet daarbij dat dit toch weer een poging is van het individu om het eigen leven interessant te maken op een manier waarbij men zelf geen

risico loopt (en daarin verschilt men weinig of niet van degenen waartegenover men zich superieur opstelt). Voorbeelden van intolerantie, amoralisme en cynisme zijn legio in de hedendaagse literatuur en film. Voor het amoralisme verwijst ik b.v. naar de figuur van Judah in de film *Crimes and Misdemeanors* van Woody Allen: het gaat hier om iemand die niet (meer) lijkt te kunnen beseffen dat moord niet gelijkstaat met het elimineren van een obstakel⁽²⁾. Een voorbeeld van cynisme las ik in het themanummer *Jongeren en Ethiek* van het Tijdschrift voor Geestelijk Leven⁽³⁾, waarin een passage voorkomt uit het bekende boek *Less than zero* (1986) van Bret Easton Ellis. Een jonge student Clay keert naar huis terug in Californië voor de zomervakantie, en is aanwezig bij de gewelddadige verkrachting van een heel jong meisje door een van zijn rijke vrienden, Rip.

Clay: "Waarom doe je het, Rip?"

Rip: "Waarom niet?"

Clay: "O God, ze is pas elf."

"Twaalf", corrigeert Rip.

"Ja, twaalf", zeg ik, terwijl ik daar even over nadenk.

"Het...is niet goed".

Rip: "Wat is goed? Als je iets wilt, dan heb je het recht om het te nemen. Als je iets wilt doen, dan heb je het recht om het te doen".

DE TERUGKEER VAN DE ETHIEK?

Geconfronteerd met deze onverwachte gevolgen van de postmoderne nadruk op vrijheid en tolerantie, bepleiten velen 'een terugkeer naar de ethiek' en naar een nieuwe 'responsabilisering' (ook op politiek gebied: hernieuwde pleidooien voor de promotie van de burgerdeugden⁽⁴⁾). Ethiek is weer in: medische ethiek, milieuetiek, 'business ethics', enzovoort. Nooit werd er zoveel gepraat over ethiek; nooit was er meer vraag naar ethici, naar experts in ethiek. Op het toppunt van ethisch relativisme, en zelfs van amoralisme, ziet men de ethische bekommernis overal het hoofd opsteken. Is dit de heilzame omkering van een slingerbeweging die te ver is gegaan?

Er is reden om daaraan te twijfelen⁽⁵⁾. Een goed deel van de hernieuwde interesse in ethiek is puur pragmatisch van aard, en dus helemaal niet tegengesteld aan de postmoderne mentaliteit. Deze interesse heeft dus minstens gedeeltelijk te maken met een poging al te scherpe tegenstellingen tussen individuen op te heffen, of een soort consensus te bereiken waar zoveel mogelijk individuen zich kunnen bij aansluiten. Daartoe installeert men commissies van 'experten' in de ethiek die deze consensus moeten ondersteunen en mogelijk maken (cf. medisch ethiek, etcetera). Een ander deel van die

interesse heeft te maken met het feit dat een vleugje ethiek niet slecht is voor zaken (business ethics), en zelfs een onderdeel kan vormen van show en entertainment. Ethiek, vooral in verband met grootse acties en de 'sensibilisering' daarvoor, wordt ingeschakeld in de verkoopstactiek (cf. de Benetton-campagnes; de Life Aid-shows; etcetera); steuncampagnes worden echte 'media-events' waarbij het lenigen van nood haast vergeten wordt temidden van al de glamour en de poging om records te verbeteren (wij bereiken zoveel honderdduizenden franken meer dan vorige keer).

Temidden van al die interesse in ethiek, in het 'sensibiliseren' voor en het tegemoetkomen aan de 'grote noden', lijkt er weinig echt engagement aanwezig. Dikwijls lijken de acties een soort 'doel op zich' (en zijn ze niet eens echt praktisch relevant). Werkelijke inzet, vanuit een echte roeping, lijkt zeldzamer dan ooit. Het zogezegde engagement is dikwijls niet veel meer dan participeren aan een interessant groepsgebeuren, of een vorm van zinvolle vrijetijdsbesteding.

Doorgedreven ethische inzet voor concrete noden moet onderscheiden worden van vormen van moralistisch activisme, die weinig met ethiek te maken hebben. Inzet en aansporingen daartoe zijn moralistisch wanneer men eigenlijk niet echt het goede op het oog heeft, maar veeleer het doordrukken van een rigide idee, principe of utopie. Het is paradoxaal dat er nog altijd zoveel kritiek is op verknechting door traditionele rollen, structuren en verplichtingen, maar dat de 'bevrijding' daarvan op minstens even rigide en dogmatische manier wordt doorgevoerd. Terwijl de traditie ondanks alles toch altijd vormen bezat waarin enigszins kon omgegaan worden met menselijke zwakheid en eindigheid, zijn deze tekortkomingen nu zonder meer onaanvaardbaar en onvergeeflijk. Temidden van de vrijheidsroes is de dwang tot conformisme in een oppervlakkig non-conformisme en activisme ongelooflijk groot geworden.

In het kielzog van de nadruk op tolerantie is er een tendens ontstaan om alle onherleidbare verschillen en onderscheidingen tussen mensen onschadelijk te maken of nietig te verklaren. Ook deze tendens zet zich door met de grootste ijver en als door een heilig vuur gedreven. Verschillen en onderscheidingen sluiten telkens weer het gevaar in van intolerantie. Gratijs lijkende verschillen worden onverenigbaar geacht met het recht van individuen op gelijke kansen tot genoegdoeningen van allerlei aard. Daarom zouden deze verschillen eigenlijk niet mogen bestaan. Vrijheid impliceert hier gelijkheid. Het activistisch en moralistisch nastreven van gelijkheid leidt echter tot het omgekeerde van wat men wil bereiken. Als iedereen die schrijft evenzeer recht heeft op succes als schrijver, moet het onderscheid tussen goede en slechte literatuur ontkend worden. Maar het ontkennen van dit onderscheid, impliceert dat alles om het even is, wat het einde betekent van de literatuur en de literaire interesse. In de

U.S.A. stelt men tegenwoordig niet alleen racisme en sexismen aan de kaak, men breidt dit ook uit tot lookisme. Iemand aantrekkelijker vinden dan iemand anders zou eigenlijk moeten verboden worden, want iedereen heeft evenveel recht op succes, en is dus (?) even interessant. Gehandicapten mogen geen gehandicapten genoemd worden, het zijn gewoon otherwise abled people. Het resultaat is natuurlijk niet dat men effectief iedereen op dezelfde manier gaat behandelen. Het resultaat is dat mensen uit vrees voor deze activistische thought police (die zelfs onze intieme gedachten zouden willen controleren om te zien of men wel echt gewonnen is voor de erkenning van alle individuen als gelijkwaardig), gelegenheden tot zondigen gaan mijden, en zich alleen gaan inlaten met degenen die men echt als gelijken kan accepteren. Het resultaat is dus indifferentie, of, erger nog, afkeer en grote intolerantie.

ETHIEK EN DE EER VAN DE MENS

De moderne en postmoderne tribulaties omtrent ethiek hebben alle te maken met onbegrip voor de kern van de ethiek, die niet losgemaakt kan worden van een bepaalde opvatting van de mens. Noch de moderne opvatting van de mens als rationeel wezen dat zichzelf in vrijheid de wet stelt van de eigen rede, noch de postmoderne opvatting van de mens als wezen dat in bepaalde gevoeligheden moet ontzien worden, kan een adequate basis bieden voor de ethiek. De kern van de ethiek wordt ondanks alles nog altijd beleefd in archaisch lijkende reacties. De meeste mensen worden nog altijd diepst geschokt door het lijden van kinderen, het folteren van gevangenen, het verkrachten van vrouwen, het onteren van graven van doden, enzovoort. Vanuit modern zowel als postmodern gezichtspunt is dit uiterst eigenaardig. Vanuit de idee van respect voor de mens als rationeel wezen, of vanuit de idee van ontzien van gevoeligheden, kan men de prioriteit van deze zaken moeilijk begrijpen. Waarom zo'n speciaal taboe ten aanzien van de doden: ze voelen er toch niets meer van? Waarom zou het lijden van vrouwen en kinderen zo'n ethische prioriteit moeten krijgen: zijn dat geen primitieve, voorbijgestreefde reacties? Deze voortlevende reacties wijzen echter op een blijvend besef van datgene waarom het eigenlijk gaat in de ethiek: het gaat *om de EER van de mens* ⁽⁶⁾.

Deze eer komt het ergst in het gedrang wanneer de mens het meest kwetsbaar is, d.w.z. hulpeloos, zwak, lijdend, ziek, stervend of gestorven. Om dit ethisch perspectief als cirkelend rond de eer van de mens te kunnen verstaan, is een gans andere mensopvatting vereist dan degene die we aanwezig vinden in de moderne of postmoderne opvatting van de ethiek. Het feit dat nog zoveel mensen de voormelde reacties begrijpen en vertonen, wijst erop dat zij,

ondanks alles, impliciet een dergelijke mensopvatting verstaan en aanhangen als het erop aankomt ⁽⁷⁾. In de ethiek gaat het dus niet om respect van de rationele wil voor zichzelf, noch om ontzien van gevoeligheden. Wie zo redeneert, geraakt snel in moeilijkheden. Hoe van daaruit b.v. de dwingendheid van de eerbied ook voor het dode lichaam begrijpen? Hoe begrijpen dat het ontzien en wegnemen van de pijn van een mens een veel grotere ethische dwingendheid heeft, dan in het geval van dieren (hiermee is niet gezegd dat mishandelen van dieren ethisch irrelevant is)? De huidige verwarring leidt ertoe dat men ook op filosofisch gebied de grootste nonsens vertelt in verband met dierenrechten, enzovoort. Een van de dwingendste ethische problemen is dat van menselijk lijden en pijn. Dit kan echter niet losgemaakt worden van de eer van de mens: het is omdat lijden en pijn 'mensonterend' zijn dat ze met 'ethiek' te maken hebben. Het is dus niet zo dat we een absolute ethische verplichting hebben 'zonder meer' die verlangens van individuen in te willigen (in de veronderstelling dat dit in onze macht zou liggen) waarvan de niet-inwilliging pijn of distress voor die individuen meebrengt: we moeten dit afwegen ten opzichte van hun eer als mens.

Ethiek heeft fundamenteel te maken met de eerbiediging van de eer van de mens vooral wanneer die meest op het spel lijkt te staan, d.w.z. wanneer het individu die eer niet - nog niet, of niet meer - zelf kan verdedigen. Dit betekent dat ethiek uiteindelijk niet losgemaakt kan worden van de bredere context waarin het gaat om de eer van de mens: de context van de erkenning van de ene mens door de andere. Deze context kan niet bestaan tenzij in relatie tot een aantal fundamentele onderscheidingen en daarmee verbonden waarden en waarderingen. Erkenning van de ene mens door de andere gebeurt altijd in functie van allerlei identificaties (als man of vrouw, kind of volwassene, meester of leerling, schrijver of lezer,...) en doorheen de gerichtheid op allerlei waarden en 'idealen' (d.w.z. van concrete vormgevingen van schoonheid, dapperheid, vrouwelijkheid, enzovoort, enzovoort, die natuurlijk onvermijdelijk cultureel bepaald zijn). Ethische deugden kunnen dan ook niet totaal losgemaakt worden van een gans systeem van niet-strikt-ethische deugden, houdingen, attitudes, emoties, identificaties. Vandaar dat Woody Allen in zijn film *Crimes and Misdemeanors* terecht een band suggereert tussen de bereidheid tot misdaad en de bekwaamheid tot allerlei kleinere vergrijpen en kleinmenselijkheid. De transcendentie van de mens moet altijd gerespecteerd worden (men mag de mens nooit louter als middel beschouwen); dit moet vooral gebeuren wanneer de mens zijn eer niet zelf meer kan verdedigen of dat nog niet kan doen. Daarover gaat het in de ethiek. Ethiek is dus vooral betrokken op die 'grenssituaties' waarin de eer van de mens het meest op het spel staat: wanneer hij nauwelijks nog de gedaante heeft van een mens of totaal hulpeloos

is (cf. Levinas' 'naakte gelaat' van de ander). Het is niet verwonderlijk dat de grenssituaties te maken hebben met de fundamentele onderscheidingen die het mens-zijn bepalen (man-vrouw, kind-volwassene, leven-dood, vrijen-gevangenen, autochtonen-allochtonen, enzovoort).

De eerbaarheid van de mens beseffen, kan niet totaal losgemaakt worden van de gerichtheid op andere 'transcendente' waarden en van het spelen van het spel van de erkenning, - spel dat we met elkaar spelen in de gerichtheid op die waarden. Daarom is er onvermijdelijk een - ingewikkeld - verband tussen het goede, het schone, het ware, het nobele,... Daarom is er ook onvermijdelijk een verband tussen ethiek en religie, d.w.z. de gerichtheid op de ultieme Transcendentie, in welke vorm individuen deze ook mogen erkennen. Ethiek kan niet losgemaakt worden, noch van een breder ethos, noch van een verhouding tot de(het) Andere (en een nadenken over ethiek dus niet van een antropologie en een daarmee verbonden metafysiek). Dit belet niet dat de ethische eis een soort eigen evidentie heeft: het is niet omdat wij 'weten' dat ethiek uiteindelijk verband houdt met een bepaalde waardenbeleving en met het daarmee samenhangend spel van de erkenning, enzovoort, dat we ethisch zijn. De concrete ethische beleving vergt ook geen externe rechtvaardiging in een theorie over de mens en zijn waardenbeleving. Dat nog zoveel individuen ondanks de verwarde situatie op het gebied van de waardenbeleving de fundamentele ethische eisen erkennen (wat niet betekent dat ze er altijd naar handelen), toont de kracht van de ethische 'evidentie' in het ethisch besef.

Heeft ethiek dan niets te maken met objectiviteit, rationaliteit, universaliteit, zoals men in de moderne tijd dacht? Ethisch besef 'om de eer van de mens' kan terecht uitgedrukt worden als een 'harde' eis van 'de rede', als de eis om 'een ander persoon nooit louter als middel te beschouwen'. Deze 'rede' opereert dan wel als het besef van een soort evidentie, die niet kan vervangen worden door het geven van 'redenen' bijvoorbeeld betreffende de speciale natuur van de mens, of een of ander absoluut onderscheid met andere levende wezens (deze redenen vormen louter op zichzelf genomen steeds het object van verdere vragen naar rechtvaardiging). Verdediging van ethische eisen veronderstelt de verwachting dat de ander reeds over voldoende ethisch besef beschikt om vatbaar te zijn voor de aangebrachte redenen.

Het feit dat de klemtoon hier gelegd wordt op het ethische besef, sluit ethisch argumenteren niet uit. Zo is er ook geen esthetisch aanvoelen zonder beschrijvingen, zonder een zeker argumenteren en redeneren. Wil men iemand kunst leren smaken, dan moet men daar allerlei rond vertellen, informatie, achtergrond aangeven, argumenteren. Dit is a fortiori zo voor het ethisch besef en voor de ethische opvoeding. Maar de argumenten zullen altijd enigszins onvoldoende zijn. Een absoluut belang hechten aan argumenteren kan hier

contraproductief zijn, ook al is het wellicht het laatste wat men soms kan doen. Uiteraard moet men in ethische kwesties objectiviteit nastreven; dit betekent dat het ethisch besef van goed en kwaad noodzakelijke confrontatie vraagt met het ethisch besef en de ethische inzichten van anderen. Vooral zal men er moeten naar streven de eigen inzichten te confronteren niet zozeer met iemand die meest scherpzinnig kan redeneren, maar met iemand die men als een ethisch 'meester' of voorbeeld kan beschouwen ⁽⁸⁾. Die objectiviteit impliceert ook dat men zich als groep niet afsluit van andere groepen: dat men bereid is zich te confronteren met het ethisch besef van anderen die ook 'te goeder trouw' hun ethische waarden beleven en verdedigen; wat niet impliceert dat men die confrontatie voortdurend zou moeten zoeken. Het feit dat er ethische levenswijzen bestaan waarin de beleving van de grens anders is dan bij ons hoeft niet te leiden tot relativisme, maar kan ervaren worden als een wezenlijke mogelijkheid om in die confrontatie zonder zelfgenoegzaamheid te pogen het eigen ethisch besef op een authentieke wijze te beleven.

Blijkbaar blijven individuen en groepen ook in deze postmoderne tijd in voeling met een diep ethisch besef van niet te overschrijden grenzen, - een besef dat is blijven voortleven 'ondanks alles' doorheen de moderne tijd. Dit opmerkelijke feit geeft hoop om niet op te geven, en om de kwetsbaarheid van de ethiek, die niet met de wapens van utilitaire of strikt rationele beschouwingen kan verdedigd worden, uit te houden ⁽⁹⁾.

Herman de Dijn

- (1) Ik herneem hier kort enkele ideeën uit: Herman De Dijn, 'Trouw, tolerantie en democratie'. Onze Alma Mater, 46 (1992), p. 301-317.
- (2) Cf. Herman De Dijn, 'De kwetsbaarheid van de ethiek. Woody Allen: ethiek is een soort trouw'. Onze Alma Mater, 45 (1991), p. 344.
- (3) Tijdschrift voor Geestelijk Leven, 47 (1991/2, nr. 2) p. 140.
- (4) Cf. b.v. de pleidooien van de Nederlandse Minister van Justitie dr. E. Hirsch Ballin, onder meer in het Nederlandse dagblad Trouw van 27 februari 1992 en van 24 november 1993
- (5) Cf. Gilles Lipovetski, *Le crépuscule du devoir. L'éthique indolore des nouveaux temps modernes*, Paris, Gallimard, 1992 (met dank aan Carlos Steel voor deze referentie).
- (6) Ik ontleen deze uitdrukking aan Theo Zweerman, *Om de eer van de mens. Verkenningen op het grensvlak van filosofie en spiritualiteit*, Delft, Eburon, 1991. Het belang van deze idee werd mij duidelijk in discussies met Arnold Burms.
- (7) Vooral de joodse filosoof Emmanuel Levinas heeft ethiek uitdrukkelijk verbonden met respect voor de mens in zijn kwetsbaarheid: respect voor 'de weduwe en de wees'. Hij verenigt ethiek echter al te zeer, zondert haar al te zeer af van de rest van de cultuur, met name van het spel van de onderlinge erkenning tussen individuen; in elk geval maakt hij de verbanden daartussen niet duidelijk.
- (8) Over meesters en orthodoxie, zie: Herman De Dijn, *Hoe overleven we de vrijheid?* Kapellen, Pelckmans, 1993, hoofdstuk 5.
- (9) Over de kwetsbaarheid van de ethiek, zie de referentie in noot 2.

HET ACTIEF EN PASSIEF KIESRECHT VAN DE PERSONEN, VREEMDELINGEN DIE LID ZIJN VAN DE LIDSTATEN VAN DE E.G. EN DIE IN BELGIE VERBLIJF HOUDEN (Verdrag van Maastricht)

1. In het Rechtskundig Weekblad nr. 26 van 26 februari 1994 stelden wij dat het dubbel kiesrecht voor de in de titel van dit artikel vernoemde personen, volgens diverse adviezen van de afdeling wetgeving van de Raad van State, ongrondwettelijk is en dat het Verdrag van Maastricht niet kan worden goedgekeurd zonder dat vooraf art. 4 van de Grondwet wordt gewijzigd. Dit artikel 4 van de Grondwet koppelt het dubbel kiesrecht aan het bezit van de Belgische nationaliteit. En vermits art. 4 van de Grondwet niet voor herziening vatbaar werd verklaard, bestaat er een onbestaanbaarheid tussen de goedkeuring van het Verdrag van Maastricht (artikel 8B) en het niet-herziene art. 4 van de Grondwet.
2. De uitleg van Minister Claes dat er juristen zijn die zo maar verklaren dat het dubbel kiesrecht gerechtvaardigd is terwijl anderen eerst de Grondwet willen herzien, raakt kant noch wal en het inroepen van het advies van de juristen van het Groot-Hertogdom Luxemburg grenst aan het ongerijmde om het dubbel kiesrecht te rechtvaardigen. Waarom riep men dan het advies in van de Raad van State? Nog erger is het inroepen van art. 25bis van de Grondwet, dat de uitoefening van bepaalde machten door een Verdrag of een wet aan volkenrechtelijke instellingen kan opdragen. Het gaat hier niet om het toekennen van bepaalde machten aan overheden van de Gemeenschap, doch om het verlenen van politieke rechten (kiesrecht) aan burgers.
3. Totaal onaanvaardbaar is de bewering dat een Verdrag de rechten van de inwoners van de lidstaten, die in België verblijven, op dezelfde wijze kan toekennen als aan de Belgen zelf, ook al verzet de Grondwet zich hiertegen. Beweren dat een Verdrag van een hogere orde is dan de Grondwet van een land en derhalve die Grondwet mag negeren is zinloos. Dat heeft overigens de Raad van State bij herhaling bestreden (cfr. Gedr. St. nr. 482/1, 1991-1992, B.Z. Kamer, advies Raad van State blz. 69-72). En nochtans werd deze onaanvaardbare stelling tijdens een Studiedag in de Senaat op 14 maart 1994 geponeerd voor gewezen-parlementariërs door Prof. A. Alen, gewezen secretaris van de Ministerraad. Wel stelde hij dat men beter had gedaan eerst art. 4 van de Grondwet te herzien en dan het Verdrag van Maastricht goed te keuren. Doch dit is zinloos omdat het een opportuniteits-

kwestie is en geen probleem van bestaanbaarheid tussen Grondwet en Verdrag van Maastricht, zoals gesteld door de Raad van State.

4. Door het Europees parlamentslid en gewezen Eerste-Minister Leo Tindemans werd voorgehouden dat, wat de toetreding van Oostenrijk tot de E.G. betreft, er zich nog grote moeilijkheden stellen (hij sprak van 1.000 bladzijden tekst daaromtrent), omdat in de Oostenrijkse Grondwet geschreven staat dat Oostenrijk neutraal is. Iedereen herinnert zich nog dat Oostenrijk zich heeft kunnen losmaken van het Oostblok op voorwaarde dat het neutraal zou zijn. Deze stelling strijdt met die van Prof. A. Alen. Hoe is deze grondwettelijke neutraliteit te verzoenen met het E.G.-Verdrag en het Verdrag van Maastricht? Uit dit alles blijkt dat er een contradictie is tussen de stelling van Prof. A. Alen en de grondwettelijke neutraliteit van Oostenrijk. En dat was nu juist de stelling van de Raad van State.
5. Op het ogenblik dat ik mijn vorig artikel schreef, had ik geen kennis van het wetsontwerp 986-1 (1993-1994), door Minister Tobback bij de Senaat ingediend, tot wijziging van de wet van 23 maart 1993 betreffende de verkiezing van het Europese parlement en tot uitvoering van de richtlijn nr. 93/109/E.G. dd. 6 december 1993 van de Raad van de Europese Gemeenschappen. Dit ontwerp, eenmaal dat het gestemd is, is geen Verdrag doch een wet in België van toepassing nadat de Europese Ministerraad onder Voorzitterschap van België op 6 december 1993 een ontwerp heeft opgesteld. Zoals men weet is de Europese Ministerraad de wetgevende macht van de Europese Unie, die zetelt met gesloten deuren en derhalve weinig democratisch is. De Minister van Binnenlandse Aangelegenheden heeft een advies in drie dagen gevraagd aan de Raad van State, die verklaart zich te moeten beperken, binnen de korte termijn die hem is toegemeten, tot enkele opmerkingen. En wat bevat de hoger genoemde richtlijn van 6 december 1993 om de voorwaarde van de Belgische nationaliteit, bepaald in art. 4 van de Grondwet, op te heffen en aan de vreemdelingen die in België verblijven het dubbel kiesrecht te schenken? Wij citeren:

“Overwegende dat art. 8B, lid 2, van het E.G.-Verdrag uitsluitend betrekking heeft op de mogelijkheid tot de uitoefening van het actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen van het Europees Parlement, zonder af te doen aan de toepassing van art. 138, lid 3, van het E.G.-Verdrag, volgens hetwelk in alle Lid-Staten een eenvormige procedure voor deze verkiezingen moet worden vastgesteld; dat het er in wezen toe strekt de nationaliteitsvoorwaarde waaraan de uitoefening van deze rechten momenteel in de meeste Lid-Staten onderworpen is, op te heffen”.

Dit is een redenering die geen hout snijdt omdat hier duidelijk oorzaak en

gevolg ontbreekt. Er is geen eenvormige procedure bepaald en toch bepaalt de richtlijn dat de nationaliteitsvoorwaarde opgeheven wordt. Deze logica is onverstaanbaar omdat de basisvereiste, de eenvormige procedure, nog altijd ontbreekt en toch de nationaliteitsvoorwaarden opgeheven wordt. Begrijpe wie kan!

R. VANDEZANDE

Ere-voorzitter van het Verbond van het Vlaams Overheidspersoneel

Eresenator

Erequaestor van de Senaat

Ere-advokaat

“Hans Memling, 500 jaar werkelijkheid en fictie”

Praktische informatie:

Tentoonstelling: tot 15 november 1994
Plaats: Groeningemuseum, Dijver 12, 8000 Brugge
Openingsuren: dagelijks doorlopend van 10.00 tot 21.00 u.
Toegangsprijs: Individuelen: 300 fr./pp
Groepen (min. 15 pers.): 250 fr./pp
(reservatie ten eerste aangeraden)
Gezin: 600 fr.
NMBS-combinatie: 500 fr/pers.
Uit elk belgisch station HEEN/TERUG
en gereserveerd ingangsticket
deze combinatie is enkel te bekomen
op het Memlingsecretariaat

Inlichtingen en reservatie:

Memlingsecretariaat

tel. 050/34 79 59

fax. 050/34 84 88

Katalogus: 1200 fr

Hans Memling, een Vlaamse Meester-schilder

Tentoonstelling te Brugge

12 augustus tot 15 november 1994

Op 11 augustus van het jaar 1494 stierf Johannes Memling, alias Jans de Scildere of "den Duytschen Hans", in het huis Den Ingele te Brugge. Vijfhonderd jaar later organiseert de stad Brugge een internationaal opgevatte overzichtstentoonstelling met o.m. 40 werken van deze meester, samengebracht uit tientallen verzamelingen en musea zowat overal ter wereld.

In de tweede helft van de 15de eeuw is er in Brugge een volleerd meester-schilder aan het werk. Hij sluit helemaal aan bij de traditie van oudere meesters in de Boergondische Nederlanden en het westen van het H. Roomse Rijk der Duitse Natie.

In die traditie werden hoofdzakelijk religieuze taferelen geschilderd in opdracht voor kerken, kloosters en kapellen. De opdrachtgevers waren niet alleen geestelijken - abten, broeders, zusters -, maar ook rijke edelen en kooplieden. De bekendste meesters kregen ook vaak portretopdrachten.

De boekverluchters, zoals de gebroeders van Limburg, hadden al veel vroeger a.h.w. de toon gezet : kleinschalig, ongelooflijk gedetailleerd, in verrassend diepe kleuren, met veel "vertellende" elementen. De schilders nemen die "toon" over en wel op houten paneeltjes. Hoewel er talloze voorbeelden zijn van paneeltjes die niet groter zijn dan de bladspiegel van een kwarto- of folioblad, is het vooral in vergelijking met de soms overweldigende grootte van muurschilderingen en mozaïeken dat we over "kleinschaligheid" kunnen spreken. De detaillering blijft verbluffen: ogen, rimpeltjes, haar, stofweergave, landschap, botanica, architectuur, juwelen De diepe kleuren van de temperatechniek worden nog verbeterd door toevoeging van olie en/of hars. De pigmenten zijn van plantaardige, dierlijke en minerale aard. De houten panelen worden zorgvuldig in elkaar gezet en van een lijst voorzien: dat is het werk van gespecialiseerde houtbewerkers. In het schildersatelier gaat men dan een "plamuurlaagje" op het hout aanbrengen: een pasta van fijngeplet krijt vermengd met dierlijke lijm en olie. Zodra dit droog is, kan de grondtekening worden aangelegd met zwart krijt, houtskool, zilverstift of verdunde zwarte of donkerbruine temperaverf. Het eigenlijke schilderen kan beginnen.

Tijdens de eerste helft van de 15de eeuw zijn talloze "meesters" aan het werk, de enen al beter dan de anderen, sommigen ook wel eens wat klungelig. Van enkele uitschieters kennen we de namen: van Eyck, van der Weyden, van der Goes, we hoeven hier niet volledig te zijn. Anderen, de "anoniemen", kregen

later een naam zoals "de meester van" de Lucialegende, van de Ursulalegende, e.d.m. Zij nemen onbeschroomd elementen van hun voorgangers en tijdgenoten over: wat we nu als plagiaat zouden bestempelen is de gewoonste zaak van de wereld, precies omdat deze meester-schilders zichzelf niet zagen als "kunstenaars", maar als makers van mooie voorwerpen met inhoud waarvoor ze de inspiratie eigenlijk cadeau kregen van hun opdrachtgevers. Als Memling of Memmelinck of Hemmelinck - of hoe hij ook in documenten genoemd wordt - in 1465 in Brugge aanwezig is (inscriptie in Poorterboek), gaat hij gewoon in die traditie verder. Nog tot een stuk in de 16de eeuw gaan schilders die traditie hooghouden.

En nochtans! De "meesters" wier namen wij kennen zijn de begenadigden onder hun vakbroeders. Zij kunnen hun opdrachten op een herkenbaar persoonlijke wijze uitvoeren. Hans Memling is daarvan een prachtig voorbeeld.

Dankzij het speurwerk van ene James Weale ⁽¹⁾ en andere historici en kunsthistorici zijn nogal wat raadsels i.v.m. het leven van Memling opgelost. We weten nu dat Hans Memling geboren werd in Seligenstadt aan de Main zo rond 1435. Waarschijnlijk kreeg hij al vroeg teken- en schilderlessen in zijn geboortestad. Tijdens zijn "Wanderjahre" moet hij in Keulen geweest zijn, waar hij werk van o.m. Stephan Lochner zag en bewonderde. De Boergondische Nederlanden werden doel van zijn tocht want de schilderkunst uit die streken was wijd en zijd beroemd. Vermoedelijk werkte hij een tijd als gezelschap bij van der Weyden in Brussel: veel elementen in zijn vroege werken vonden duidelijk hun oorsprong in die samenwerking. Als hij zich in 1465 in het toen nog rijke Brugge vestigt, wordt hij meteen erkend als volwaardig meester. Kapitaalkrachtige geestelijken, kooplieden en bankiers geven hem opdrachten voor grote en kleine panelen, bestemd om te worden geplaatst in kerken en kapellen op de particuliere altaren als offergaven van die rijken aan de Kerk. We mogen aannemen dat die schenkingen iets te maken hadden met het veilig stellen van de eeuwige zaligheid.

Er zijn ruim 90 bestaande schilderstukken die aan Memling worden toegeschreven. De specialisten terzake zijn het lang niet altijd eens over het auteurschap, evenmin als over de precieze datum van ontstaan. In zeldzame gevallen staat er een datum ergens op het werk of op de lijst, en in nog zeldzamere gevallen vindt men de naam van de schilder. Voor een klein aantal werken konden auteurschap en jaartal op de lijst of in documenten worden teruggevonden. In het Mercatorfondsboek "Hans Memling" van Dr Dirk De Vos ⁽²⁾ worden al deze werken stuk voor stuk besproken en aan de hand van prachtig fotomateriaal kenbaar gemaakt.

De museumdienst van de stad Brugge slaagde er in, soms na moeizame onderhandeling en met niet onaanzienlijke kosten, om voor de tentoonstelling 40 werken van Hans Memling bij elkaar te brengen. Daardoor is het o.m. mogelijk geworden een triptiek terug samen te stellen, zij het slechts voor de duur van de tentoonstelling. Het is de triptiek van Jan Crabbe, abt van de Duinenabdij in Koksijde van 1457 tot 1488. Het centrale paneel toont Christus aan het kruis met links Maria, de apostel Johannes en Maria Magdalena en rechts de knielende abt, Johannes de Doper en Sint Bernardus. Dit centrale paneel komt uit het Museo Civico te Vicenza. De zijluiken werden ooit in de dikte doorgezaagd en afzonderlijk verhandeld. De buitenkanten van deze zijluiken behoren tot het Brugse patrimonium in het Groeningemuseum. In gesloten toestand stellen zij de Boodschap aan Maria voor. De binnenkanten van de zijluiken komen uit de Pierpont Morgan Library in New York en vertonen links de moeder van abt Crabbe met haar patrones, de heilige Anna, en rechts vermoedelijk de broer van de abt met zijn patroon, de heilige Willem. Dit vrij vroege werkje (c.1467-1470) komt dankzij deze "Wiedervereinigung" weer tot zijn echt memlingiaanse schoonheid, met het doorlopend weids landschap, de geïdealiseerde heiligenfiguren en de geïndividualiseerde portretten van de schenkersfamilie.

De eerste zaal van de tentoonstelling in het Groeningemuseum is helemaal gewijd aan Madonna's. Het zeer vroege werk "Tronende Madonna met Kind", uit het Nelson-Atkins Museum of Art in Kansas City, verraaft nog de Duitse herkomst van de schilder door de gouden achtergrond tussen de architecturale elementen. De eyckiaanse traditie is o.m. terug te vinden in de perspectiefbenadering en de fictieve interieurelementen. Het sterkst aanwezig is de invloed van Rogier van der Weyden, zowel in voorstelling van de figuren en hun gewaden als in de doorbreking van het interieur naar een landschap in vergezicht. Typisch voor Memling echter, zijn de engelen die a.h.w. een actieve rol spelen in het tafereel en de muziekinstrumenten. Geen andere meesterschilder uit ons "quattrocento" heeft zo vaak en zo veel muziekinstrumenten in de schilderijen opgenomen. De "Tronende Madonna met Kind", uit de Staatliche Museen in Berlijn, gesitueerd tussen 1480 en 1490, heeft de huiselijke sfeer die we vrij dikwijls bij onze zuidnederlandse meesters aantreffen. Interessant bij dit paneel is de aanwezigheid - helemaal in de achtergrond - van een kerk die vermoedelijk de toenmalige abdijkerk van Seligenstadt voorstelt. De "Madonna met Kind en twee Engelen voor een rozenhaag" (uit Museo del Prado, Madrid) en de "Tronende Madonna met Kind en twee Engelen" (uit St Osyth's Priory, U.K.), onderling nochtans verschillend genoeg, zijn typisch voor onze Meester Hans, o.m. door de participerende engelen.

Hoewel we rustig kunnen stellen dat de werken van Memling uit de eigen Brugse musea tot de mooiste en best bewaarde behoren, toch is de huidige tentoonstelling een revelatie dank zij de aanwezigheid van enkele ongemeen mooie en interessante panelen. Ik pik er nog een paar uit: het "Panorama met de Passie" uit de Galleria Sabauda in Turijn en het kleine "De Moeder Gods toont de Man van Smarten" uit de National Gallery in Melbourne. Beide werken zijn op een totaal verschillende manier "vertellende" voorstellingen. Het passiepanorama verhaalt de lijdensgeschiedenis van Christus vanaf de intocht in Jeruzalem tot de verschijningen na de verrijzenis. In een eenheid van tijd, geschapen door de lichtverdeling, en een eenheid van plaats, tot stand gebracht door de situering in een fictieve stad Jeruzalem, kunnen we vanaf links boven de vertikaal slingerende beweging van het verhaal volgen: het Laatste Avondmaal, de Hof van Olijven, het verraad van Judas, gevangenneming, het rechtsgeding, de Kruisdraging, kortom het hele verhaal gedetailleerd en fascinerend weergegeven. Het paneel is vrij groot (56,7cm x 92,2cm), en er staat zo ontzettend veel op, dat je er eindeloos kunt blijven naar kijken in een verwondering. In de benedenhoeken zitten de schenkers geknield, links de Florentijnse bankier Tommaso Portinari en rechts zijn vrouw, Maria Baroncelli, die toen beide in Brugge woonden.

Het paneeltje met de Man van Smarten meet 27,4cm x 19,9cm en is vrijwel geheel gevuld met de Moeder Gods die haar zoon na zijn kruisdood in de armen houdt. Links- en rechtsboven, tegen een gouden achtergrond zijn de vertellende elementen aanwezig: de koppen herinneren aan de verloochening van Petrus t.o.v. van de meid, aan de hoofdfiguren in het rechtsgeding, Kaiafas, Annas, Pilatus, Herodes en een paar beulen. De voorwerpen, ook wel eens "Arma Christi" of passiewerktuigen genoemd en handen die pijnigen of spotten, helpen ook mee om de gelovige beschouwer het hele passiegebeuren voor de geest te halen.

Hans Memling werd ook de grote portrettist. Op de eerste plaats zijn het de opdrachtgevers van grote en kleine diptieken en triptieken die verwachtten dat ze herkenbaar - zij het lichtjes geïdealiseerd - op de werken voorkwamen. Op het grote, imposante drieluk "Het Laatste Oordeel" (uit het Muzeum Narodowe in Gdansk) bij voorbeeld, vinden we op de buitenkant van de zijluiken Angelo Tani en zijn vrouw Catarina Tanagli, die de Medici in Brugge vertegenwoordigden. Op het middenpaneel zijn ook enkele geïndividualiseerde koppen te zien, mogelijks van Tommaso Portinari, van de hertog van Boergondie en van enkele leden van de Florentijnse handelsmissie in Brugge. Het voorbeeld van portret zal wel dat van Maarten van Nieuwenhove zijn, op het diptiekje met de Moeder Gods en het kindje Jezus (eigen Brugs bezit). Het vrij grote aantal portretten op de expositie maakt het ons mogelijk enkele kenmerken van de

memlingiaanse aanpak vast te stellen. Van het aangezicht gaat steeds een serene stilte uit, wat onderstreept wordt door meestal donkere kledij en een stukje van de handen in gebedshouding of rustend op de onderste lijst. De achtergrond is ofwel groen-grijsig donker, ofwel een landschapsvergezicht met plattelandstafereeltje en stadsgebouwen.

Memling kreeg ook opdrachten om allegorieën te schilderen. De betekenis ervan is niet altijd meteen duidelijk. Toch zien we dat zondebesef, streven naar deugdzaam leven, maagdelijkheid er een belangrijke rol in spelen. Het moet voor de toeschouwer duidelijk zijn, dat het niet Memling is die de moralist uithangt, wel dat Memling op originele wijze de opdrachten uitvoert.

De tentoonstelling omvat ook een aantal werken van tijdgenoten en navolgers, waarvan sommige gewoon kopieën zijn. Eens te meer bewijst dit, dat de kunst toen een dienende functie had waarbij de naam van de maker eigenlijk geen belang had.

We mogen niet vergeten dat de beeldenstormers van de zestiende eeuw veel voorstellingen van heiligen geheel of gedeeltelijk vernietigd hebben. Ook in de eerste maanden na de inval van de Sansculotten aan het einde van de achttiende eeuw is er veel waardevols verwoest. Dat verklaart vaak waarom alleen zijpaneeltjes, of stukken ervan, bewaard bleven. De tentoonstelling te Brugge heeft daar ook enkele voorbeelden van. Trouwens, het is alleen als de oorspronkelijke lijst bewaard bleef dat we kunnen weten of een werk deel uitmaakte van een diptiek of triptiek, of eventueel van een veelluik. De vele vragen die daaromtrent onbeantwoord zijn gebleven, vormen een bijkomende fascinatie van deze overzichtsexpositie. De mens, de schilder Memling zal wel nooit geheel zichtbaar worden. Is het wellicht daarom, dat hij op geen enkel werk een al of niet half weggemoffeld zelfportret heeft nagelaten?

Lic. F. Mollet.

- (1) W. H. J. Weale, Documents authentiques concernant la vie, la famille, et la position sociale de Jean Memlinc, découverts à Bruges. *Journal des Beaux Arts* 3 (1861), 20-28, 34-36, 45-49, 53-55.
- (2) D. De Vos, Hans Memling, Het volledige werk. Mercatorfonds, Antwerpen 1994.

SPELLINGSPELLETJES

Ik ga het hier niet hebben over de korrekte spelling van correct. Het is mijn stellige overtuiging dat dit uitsluitend de bevoegdheid is van taalkundigen. Ik ben geen taalkundige, dus blijf ik daar af. Het zou politiekers sieren als ze dezelfde terughoudendheid aan de dag legden: hun rol is scheppen en beveiligen van de nodige ruimte waarbinnen taalkundigen nommerend kunnen optreden, noch min nog meer. Ik heb echter wel kaas gegeten van het proces van verandering, het scheiden van kaf en koren bij argumentaties, het opvangen en kanaliseren van de angst voor vernieuwing. Ik ga het dus hebben over het oorlogje dat er rond de voorstellen van de commissie Geerts werd (op)gevoerd.

Vooraf nog dit: al van in mijn eerste zin gebruik ik een voorbeeld. Daar wil ik het volgende over kwijt: het weze duidelijk dat voorbeelden nooit argumenten kunnen zijn; het zijn slechts - weliswaar onmisbare - katalisatoren die het begrijpen van een stelling en haar argumenten bevorderen zonder zelf ook maar in de minste mate aan de argumentatie op zich bij te dragen.

Ik kom er niet onderuit: dit stukje is geschreven, dus gespeld. Hoe graag ik ook een volstrekt neutrale stelling zou innemen in deze zaak, het kan niet: ik spel, dus ik beken kleur. Voor zover de redactie die mijn stukje publiceert de discipline opbrengt er niet mee te gaan sjoemelen, verschijnt dit stuk in een spelling die duidelijk geen Ambtenarees is, maar wel gangbaar zeg maar maatschappelijk aanvaard - in de kringen waarin ik me dagelijks beweeg. Dat zijn voor het merendeel mensen met een academische achtergrond, met een vorming in technische, economische, sociale of marketing-richting, werkzaam in managementsomgeving, met een ingebakken no-nonsense mentaliteit, een sterke drang naar doelmatigheid en een behoorlijke bekommernis om tijdig en voldoende voorbereid te zijn op wat de toekomst voor de samenleving in petto heeft en, last but not least, een diepe eerbied voor de eigenheid van onze taal en cultuur. Wij stellen ons meermalen daags de vraag waar zijn we eigenlijk mee bezig, waar gaan we naartoe? Ik vermeld deze details, omdat er een korrelatie lijkt te bestaan tussen de neiging om minder of meer "progressief" te gaan spellen en de gradiënten in het maatschappelijke veld bepaald door intellectuele en kulturele ontwikkeling, politieke belangstelling en dies meer. Het is aan taalkundigen om me te vertellen of ik (b)lijkt in deze kontekst met een b mag spellen. Daarmee is - geloof ik - de toon gezet.

Dat er een probleem is, staat buiten kijf. Vivat publiceerde in april 1991 reeds een voortreffelijke bijdrage daarover van de hand van Suzan Michiels: rond die tijd begon de commissie met haar werk.

Een mens evolueert. Voortdurend. Dat is maar goed ook, anders waren we nog grotbewoners. Het opmerkelijke daarbij is, dat dit proces geleidelijk verloopt. Niet het plotse inzicht: dat brengt schokeffectjes teweeg die in het totaalbeeld van een mens

telkens één facetje doen omslaan. Na verloop van tijd en groeiend gewijzigd inzicht is de resultante van al deze wijzigingetjes een andere houding, die gewoonlijk eerst wordt opgemerkt door wie de persoon langere tijd niet heeft gezien. De onmiddellijke omgeving heeft het in de regel niet door. Hetzelfde gebeurt mutatis mutandis in groepen van mensen. Als het dan al kan voorkomen dat een individu toch plots totaal "bekeert" (meestal ten gevolge van een diep ingrijpend trauma) dan gebeurt dit in groepen uiterst zelden: er is konvergentie naar een gemeenschappelijke trend, en die trend is wel te herkennen. Dat geheel van innig met elkaar verweven gedragspatronen vormt de ruggegraat van de cultuur. Revoluties krijg je dan ook maar als de kloof tussen de echte waarheid (die cultuur) en de officiële waarheid (de kunstmatige brouwsels) niet meer met evoluties te overbruggen is. Mensen voelen zich gemakkelijk in hun cultuur, die ze met recht en reden hun "eigen" cultuur kunnen noemen: ze scheppen ze naar hun eigen beeld en gelijkenis en ze ondergaan ze tegelijkertijd. Vandaar dat samenlevingen het stabielst zijn als ze gebouwd zijn op een gemeenschappelijke homogene cultuur. Cultuur doordesemt de samenleving zo sterk dat ze het langst overeind blijft doorheen de tijden, ingewikkelder is het in wezen niet. Dat inzicht is gaandeweg op zowat alle terreinen doorgedrongen, behalve dan in de politiek. Revoluties zijn dan ook nogal eens politiek, of juist, een door de massa gedragen afkeer van de politieke betweterij (ik hou het nog fatsoenlijk, meestal is er ook misdadig gesjoemel bij).

Onze cultuur evolueert dus. Het Nederlands, de meest opvallende herkenningfactor van onze cultuur, ook: niet alleen omdat nieuwe begrippen ook nieuwe namen nodig hebben (woordenboeken moeten alleen daarom al met de regelmaat van een klok herschreven worden), maar ook omdat wordprocessors tekstverwerkers worden. Vreemde woorden, die je eerst bijna tussen aanhalingstekens neerschrijft omdat er nog geen kreatieveling op een onweerstaanbare vondst in de stijl van het woord fiets gekomen is, of omdat vemuftelingen alleen bestaan in grappen, worden na enige tijd op zijn Nederlands uitgesproken en finaal ook op zijn Nederlands gespeld. Zelfs eigennamen, die met uitzondering van de voortdurend met de voeten getreden regels voor gebruik van hoofdletters, boven elke andere spellingsregel verheven zijn, gaan voor de bijl zogauw een naam gemeengoed geworden is zoals bij aardrijkskundige namen het geval is. Dat is met zowat alle vreemde woorden bezig, alleen blijven er een aantal Griekse steken in hun Franse aanpassing, waarvan Joost mag weten om welke etimologische reden uitgerekend die aanpassing regelgevend voor het Nederlands zou moeten zijn (van oorsprong Franse woorden vallen mee onder dat taboe). De onmiddellijke omgeving heeft het in de regel niet door, dat bewijzen de brieven schrijvers die tegen de miskennis van de afkomst van een woord fulmineren en ondertussen doodleuk Franse c's schrijven in plaats van eerbiedwaardige Griekse kappa's. Woorden uit andere talen worden geruislozer aan het Nederlands aangepast, en heus niet alleen als het niet anders kan omdat er rare karakters in voorkomen waarvoor wij stomweg geen surrogaat hebben.

Als ik hetscheldproza naar de prullemand verwijs, waarin het thuis hoort, blijft er bitter weinig substantieels over in de discussie. De emotionele reactie is een gevolg van een fundamentele introductiefout: de commissie Geerts gaat op een of ander manier te bruusk te werk. Waar ik ter ontlasting onmiddellijk bij vermeld dat hen niet gevraagd werd veranderingen door te voeren, wel aan te geven waar het naartoe moet. Een auto die een snelheid van 100 km/u bereikt na 10 seconden kan comfortabel zijn, een die daar slechts 5 seconden over doet is meer iets voor rallyrijders, maar ik vrees dat zelfs onze astronaut zal weigeren in een ding te stappen dat het in één seconde voor elkaar bokst, ongeacht de verdere kwaliteiten van het vehikel. Wat niet wegneemt dat de grote hoop uiteindelijk wel die 100 km/u haalt, en meer (veel meer, als ik politie en rijkswacht mag geloven). Achterstand inlopen kan snel, maar dat combineer je best niet met reeds als voorschrift in te voeren wat nog zijn weg zoekt, ook al heb je een scherp zicht op waar het naartoe aan het gaan is. Dat inzicht heeft duidelijk niet iedereen. Kan of mag de spelling van elk individueel woord niet vastgespijkerd worden? Geen zorg: je kan in elk geval het systeem dat er achter steekt vastleggen, want dat is - in het Nederlands althans - behoorlijk eenduidig en opmerkelijk stabiel. Zo krijg je een stramien, waarin vreemde woorden zich langzaam maar zeker moeten inpassen voor ze bij wijze van spreken recht hebben op een normale plaats in onze woordenboeken. Op die manier eerbiedig je zowel de Nederlandse taal als de gevoeligheden van de taalgebruiker. Het is een attitude, waarvoor ik in de summere gegevens van de kant van de commissie nog geen tegenindicaties ontdekt heb, maar die manifest ontbreekt in de ronduit beschamende manier waarop de commissie aangevallen werd en nog steeds wordt, en met haar meteen ook de honderden deskundigen die haar drie jaar lang rechtstreeks en onrechtstreeks de nodige wetenschappelijke gegevens aangereikt hebben.

Hervormingsdrang behoort tot het wezen zelf van onze cultuur. In onze taal merk je dat aan de apoteken en architectenburo's, die je langs de straten ziet. De Openbare Bibliotheken vallen daarbij opvallend uit de toon. Ik beweer daarmee niets over de ambtenarij, maar het brengt me wel op een idee: dat verschijnsel zou eens uitgespit kunnen worden. Er zit trouwens vies luchtje aan adviezen verstrekt door lieden uit die kaste, vermits ze door hun statuut zelf gebrainwashed zijn (ik gebruik hier opzettelijk een vreemd woord omdat het verschijnsel in onze open Nederlandse mentaliteit niet thuis hoort). Nederlands is evenmin Deens als het Spaans zou zijn. Vergelijkingen met wat in andere culturen gebeurt zijn volstrekt naast de kwestie. Het heeft geen enkele zin aan de toestand in vreemde talen argumenten te gaan ontlenen om respectievelijk niet of wel tot aanpassingen over te gaan in onze eigen taal. Zij zijn zichzelf, anders. Het Nederlands is een levende taal (springlevend zegt Abram de Swaan). Gelukkig maar. Het past migranten aan. Tegen een wezenlijke drang is geen kruid gewassen, ook geen groen boekje, en de alsmaar groter wordende kloof tussen een evoluerende realiteit en een vastbetonnerende regelgeving leidt finaal tot burgerlijke ongehoorzaamheid. Je schiet niks op met een reglement dat

hoe langer hoe meer mensen gewoon naast zich neerleggen. Hetzelfde geldt overigens voor ongebreideld futurisme. De vraag is dus niet of er aanpassingen mogen komen, wel hoe dicht die aanpassingen de evolutie moeten volgen, of met andere woorden: hoe groot mag de kloof worden in beide richtingen, naar het verleden en naar de toekomst toe. Want vooruitziendheid getuigt van wijsheid.

De Kommissie stond dus voor een delikate taak. Vermits naslagwerken toch minstens om de tien jaar aanpassing behoeven, lijkt het een goede zaak om in kadans daarmee een momentopname te maken van hoever vreemde woorden in hun aanpassing gevorderd zijn. Mensen die onze taal aanleren hebben recht op de laatste versie daarvan. Daar komt niemand onderuit, niet wat woordenschat betreft, niet wat spraakkunst betreft, niet wat stijl en zinsbouw betreft en ook niet wat de spelling van zich inburgerende woorden betreft want daar heb ik het over. Het komt erop neer de gulden middenweg te vinden tussen belachelijk ouderwets en waanzinnig futuristisch, en ik gebruik deze termen niet in hun modische, maar wel in hun evolutieve betekenis. Het zal wel altijd een weg in een schemerzone blijven. Taalkundigen, die beroepshalve een duidelijk beeld hebben van de af te leggen weg, kunnen daarbij wel sturend optreden: één bocht per keer en niet overstuur gaan. En het is, een aantal kritikasters ten spijt, géén teken van kinderachtigheid, imbeciliteit noch gemakzucht maar veeleer van gezond verstand, dat die bijstellingen gaan in de richting van meer helderheid, orde en netheid: zo zijn we nou eenmaal.

Grote geesten zijn zij die ontmoedigend ingewikkelde zaken bevattelijk kunnen maken.

Leo Callens

BRIEFWISSELING

Over het Nederlands als Europese taal

Brief aan de Heer Luc Van den Brande, Minister-President

Geachte Heer Minister-President,

Het hoofdbestuur van het V.V.A. oordeelt dat het Nederlands gelijkwaardig is aan de andere Europese talen en als dusdanig in alle instellingen van de Europese Gemeenschap moet behandeld worden. Zoniet zal de Vlaamse volksgemeenschap, die zich de vroegere tweederangspositie van het Nederlands in België nog goed herinnert, zich van deze "Europese Gemeenschap" afkeren.

Vlaanderen heeft een lange historische traditie van internationale verdraagzaamheid en is wars van taalimperialisme en taalagressiviteit. Het heeft bijgevolg meer dan welk volk ook spreekrecht, wanneer het eist dat zijn taal geëerbiedigd wordt.

Het V.V.A. rekent er dan ook op, geachte Heer Minister-President, dat U de door U zelf geformuleerde eis, om het Nederlands in het Europees Merkenbureau als gelijkwaardige officiële taal te erkennen, prioritair en kompromisloos zal doordrukken, en zo de fout, begaan door leden van de Belgische regering, zal herstellen. Wij hopen dat U in deze zaak kan rekenen op de steun van alle Vlaamse politieke partijen. Vlaanderen zal geen vrede nemen met een schijnsteekspel en halve oplossingen. Wij vertrouwen hiervoor op U omdat U reeds eerder hebt bewezen geen kniebuiger te zijn.

Antwoord van de Heer Luc Van den Brande

Mijnheer de Voorzitter,

In antwoord op uw brief van 31 december II. kan ik U meedelen dat ik de bekommernissen van het Verbond van Vlaamse Academics terzake deel. Het Nederlands is erkend als een officiële taal en werktal in de Europese instellingen. Mijn standpunt is duidelijk: alle talen zijn evenwaardig binnen de Unie en moeten als zodanig worden behandeld. Het democratisch recht om in de eigen taal te kunnen communiceren in en met de Europese instellingen, mag niet belemmerd worden om financiële redenen. Op deze regel kan geen

toegeving worden gedaan. Dit is steeds mijn stelling geweest en ik heb de federale premier gevraagd te blijven waken over de correcte toepassing van de Europese taalregels en in het bijzonder wat het gebruik van het Nederlands betreft.

Om de positie van het Nederlands te versterken, zullen wij ook zelf moeten handelen. Ik ben voorstander van een strategie die op drie pijlers rust:

1. een taalgedragscode tussen Vlamingen en Nederlanders, om systematisch de Nederlandse taal te gebruiken;
2. meer aandacht voor het correcte taalgebruik "op het thuisfront";
3. gasten en hun gezinsleden die voor kortere of langere tijd in Vlaanderen verblijven, moeten daadwerkelijk vertrouwd gemaakt worden met onze taal en cultuur.

Over de eindtermen in het Secundair Onderwijs

Brief aan de Heer Luc Van Parijs, Kabinet van de Heer Minister Luc Van den Bossche

Geachte Heer Van Parijs,

Betreft: schrijven van de heer Minister Luc Van den Bossche in verband met medewerking aan projekt "Eindtermen secundair onderwijs - eerste graad"

Het hoofdbestuur van het Verbond der Vlaamse Academici vzw (V.V.A.) heeft de brief van de Heer Minister van 1 februari II. over de eindtermen voor het secundair onderwijs (eerste graad) goed ontvangen en is met genoegen ingegaan op het voorstel om vertegenwoordigers van de Infocel uit te nodigen tot een gesprek. Zeer graag danken we hier Mevrouw Monique De Smedt en de Heer Alfons Morreel voor de verhelderende en boeiende inlichtingen, die zij ons hebben verschaft tijdens de buitengewone hoofdbestuursvergadering op donderdag 28 april laatstleden.

Na ruime discussie leggen we U volgende overwegingen voor.

1. Wij waarderen de inspanningen, die het kabinet van de Heer Minister zich getroost om het onderwijs van de Vlaamse gemeenschap zo efficiënt mogelijk te maken.
2. Het komt ons voor dat de vakken en de sociale vaardigheden veelal te detaillistisch zijn uitgewerkt, zodat het projekt op meerdere plaatsen een betuttelende indruk geeft.
3. Als academisch gevormden willen wij waarschuwen voor het gevaar van nivellering naar beneden en pleiten wij ervoor om, bij het opstellen van de eindtermen voor de verschillende stadia van het secundair onderwijs, de mogelijkheid van een aangepaste doorstroming naar het hoger onderwijs niet uit het oog te verliezen.
4. Dat de leerstof van de ganse geschiedenis in twee leerjaren wordt samengedrukt lijkt ons geen gelukkig idee. In de eerste graad is het kind te jong en heeft bijgevolg geen interesse of notie van politiek. Welnu, de politieke evoluties zijn steeds doorslaggevend in de opbouw van de geschiedenis. Bovendien is een grondige kennis van de geschiedenis noodzakelijk om de hedendaagse maatschappij te begrijpen en haar filosofische en morele strekkingen te benutten bij konstruktief socio-kultureel werk. Bijgevolg durven we pleiten voor een alternatief, dat erin kan bestaan tijdens het eerste jaar een perspectief en overzicht te geven en vanaf het tweede jaar de systematische chronologische studie vanaf de oudheid aan te vatten rekening houdend met bovenvermelde krachtlijnen. Nu reeds vragen wij het kabinet om bij het opstellen van de eindtermen van de volgende graden onze gemeenschappelijke geschiedenis met Nederland en de geschiedenis van de Vlaamse ontvoogdingsbeweging niet te vergeten.
5. Daar wij overtuigd zijn van de vormende waarde van het Latijn, betreuren wij het dat deze taal niet als verplicht vak terug te vinden is in de eerste graad.
6. Lichamelijke opvoeding gezamenlijk voor jongens en meisjes voorstellen lijkt ons niet wijs omwille van de duidelijk ongelijk ontwikkeling van het spierstelsel bij jongens en meisjes op deze leeftijd.
7. Aan de realisatie van de vakoverschrijdende eindtermen dient de grootste zorg te worden besteed. De uitbouw van de vakoverschrijdende thema's dient evenwel hoofdzakelijk te gebeuren bij het opstellen van de leerplannen, eerder dan bij het opstellen van de eindtermen.

Over het absenteïsme in de Vlaamse Raad

Brief aan de Heer Eddy Baldewijns, Voorzitter v/d Vlaamse Raad

Geachte Heer Voorzitter,

Uw bekommernis om de goede werking van de Vlaamse Raad is ons bekend uit persberichten, waaruit blijkt dat U de leden van deze Raad herhaaldelijk hebt gewezen op hun aanwezigheidsplicht tijdens de vergaderingen.

Als Vlaamse academici zijn wij er samen met U van overtuigd dat door het huidige absenteïsme zowel de democratische idee als het opzet van het Vlaamse zelfbestuur bij de bevolking ernstig worden ondermijnd. Wij beschouwen dit absenteïsme dan ook als een kaakslag voor de vorige generaties Vlamingen die zich ingezet hebben voor de Vlaamse autonomie.

Bijgevolg vragen wij U met grote aandrang onverwijld zwaarwegende sanktionerende maatregelen te nemen om dit grove gebrek aan eerbied voor onze instellingen op een efficiënte wijze te bestraffen en te voorkomen.

Over Ruanda

Brief aan de Heer Luc Van den Brande, Minister President

Geachte Heer Minister-President,

Uit de kranten verneem ik dat tekort aan water, hongersnood en cholera onverminderd hun moordend werk doen tussen de Ruandese vluchtelingen.

Mag ik U vragen dat de Vlaamse regering dringend overleg zou plegen en even dringend daden zou stellen om een efficiënte, liefst rechtstreekse en specifieke, bijdrage te leveren tot het verminderen van de ellende?

Het is onze humanitaire Vlaamse plicht.

Brief aan Mevrouw Wivina Demeester

Geachte Mevrouw Minister,

Langs de pers verneem ik dat de Vlaamse regering een noodhulp van 50 miljoen frank heeft doorgestort aan de hulporganisaties voor de Ruandese vluchtelingen.

Namens het Verbond der Vlaamse Academici wens ik U en de Vlaamse regering daarvoor oprecht te feliciteren.

Brieven van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (O.V.V.)

Over de taalverhoudingen in de Belgische diplomatie

Aan de Heer Willy Claes, Minister van Buitenlandse Zaken

Geachte Heer Minister,

Door Mevrouw L. Onkelinx, Minister-President van de Franse gemeenschapsregering, werden wij er aan herinnerd dat volgens de huidige wetgeving over de diplomatenposten een verhouding 50 Nederlandstaligen/50 Franstaligen moet in acht gehouden worden.

Wij zijn zo vrij U er op te wijzen dat deze wet, in het licht van de bevolkingsverhouding in België (60 N/40 F), een onduldbare discriminatie tussen Nederlandstaligen en Franstaligen betekent.

Bijgevolg vragen wij U onmiddellijk de nodige wetgevende maatregelen te nemen om de betrokken wet te wijzigen, zodat de rechtvaardige verdeelsleutel van de bevolkingsverhouding, namelijk 60 N/40 F, in de diplomatieke kaders als norm wordt vooropgesteld.

Over het gemeentelijk stemrecht van burgers van andere E.U.-staten

Aan de Heer J.L. Dehaene, Eerste-Minister

Aan de Heer L. Tobback, Minister Van Binnenlandse Zaken

Geachte Heer Eerste-Minister, Geachte Heer Minister,

Het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen - spreekbuis van de Vlaamse Beweging - is nooit voorstander geweest van het toekennen aan burgers van andere E.U.-staten van het stemrecht voor strikt lokale verkiezingen zoals gemeenteraadsverkiezingen.

In afwachting van een herziening van de nu bestaande Europese regeling meent het O.V.V.-Presidium dat er aan de voorlopige toepassing van deze regeling in België strikte persoonlijke voorwaarden moeten verbonden worden, zoals ondermeer en bijvoorbeeld:

- de buitenlander die zich laat registreren als stemgerechtigde is verplicht aan de stemverrichtingen deel te nemen.
- de stemgerechtigde moet tenminste 6 jaar in de gemeente verbleven hebben;
- de stemgerechtigde moet de voor Belgen voorziene gemeentebelastingen betalen;
- de stemgerechtigde moet de officiële taal (talen) van het taalgebied waarin hij verblijft, kennen.

Wij rekenen er ten eerste op dat dergelijke maatregelen zullen genomen worden, zodat het invoeren van dit stemrecht niet tot nog sterker ongenoegen over de Europese instellingen zal leiden bij onze Vlaamse landgenoten. Zij worden te zijner tijd, via de media, op de hoogte gesteld van dit schrijven.

BOEKENNIEUWS

Onlangs verschenen kort na elkaar twee boeken, die we graag vermelden daar ze in verband staan met het thema van de algemene ledenvergadering van V.V.A. in maart 1992 te Alden Biesen "De geldstroom van Vlaanderen naar Wallonië". Beide boeken bevatten heel wat nuttige cijferinformatie over dit onderwerp.

"De Federalisering van de Sociale zekerheid - Waarom?"

(96 bladzijden) is geschreven door Willy Cobbaut en is een uitgave van de Vereniging Vlaamse Ziekenfondsen, Graaf Gwijde van Namenstraat, 7, 8500 Kortrijk, Tel.: 056/22.56.98 - Kostprijs: 150 BEF. Het boek bevat volgende hoofdstukken: De federalisering van de Sociale Zekerheid, de groei van een gedachte; de sectoren in de Sociale Zekerheid; Waarom is de federalisering noodzakelijk?; De transfers van Noord naar Zuid; Waar loopt het vooral verkeerd?

"De Rekenende Flamingant"

(74 bladzijden) is eveneens geschreven door Willy Cobbaut en is een uitgave van het Vlaams-nationaal Studiecentrum, Barrikadenplein, 12, 1000 Brussel, Tel.: 02/219.49.30 - Kostprijs: 100 BEF. Dit boek bundelt een deel van het geduldig opzoekingswerk van volksvertegenwoordiger Jan Caudron, via parlementaire vragen, over Vlaams-Waalse transfers binnen en buiten de sociale zekerheid.

MEDEDELINGEN

Een congres over humor in onze taal

Jaarlijks wordt een Nederlands Taalcongres georganiseerd, om beurt in Nederland door het Genootschap Onze Taal en in Vlaanderen door de Vereniging Algemeen Nederlands. De afdeling West-Vlaanderen, die in 1994 haar veertigjarig bestaan viert, is voor deze gelegenheid de organisator en gastheer.

Het congres met als onderwerp "Humor in het Nederlands" heeft plaats op zaterdag 19 november 1994 in de KULAK, de Kortrijkse campus van de Katholieke Universiteit Leuven, vanaf 9.45 u.

Naast referaten over Humor in het Nederlands proza, in de Nederlandse poëzie, in de politiek en in de journalistiek brengt de Nederlands humorist en cabaretier Drs. P. een spetterende apotheose met "Nederlands en humor". De referaten worden afgewisseld met voordracht van humoristische stukjes proza en poëzie.

Het congres besluit met een receptie.

De deelnameprijs bedraagt 800 fr. (koffie, receptie en de volledige jaargang van Nederlands van Nu -inclusief het Congresnummer). Uw partner betaalt slechts 250 fr. Studenten kunnen deelnemen voor 400 fr.

Inlichtingen, een uitnodiging en het overschrijvingsformulier zijn te krijgen bij Peter Debrabandere, secretaris VAN-W.-VI., Keizer Karelstraat 83, 8000 Brugge (tel. 050/31 73 66)

Theater HOUTEKOP deelt mee:

Wie belangstelling heeft voor het poppen-kastoptreden "Breugel in Luilekkerland" kan zich wenden tot:

HOUTEKOP VZW

Boomgaardenstraat 27

3800 Sint-Truiden

tel. 011/68 77 86

Het Komitee der Randgemeenten en de Lijst Voerbelangen

Aan de Vlaamse verenigingen en tijdschriften

Geacht Bestuur Geachte Redactie,

Sedert de toekenning van de faciliteiten in 1964 heeft het Komitee der Randgemeenten onafgebroken de Vlaamse eenheidslijsten die in de zes opkwamen, financieel gesteund. Bij vorige verkiezingen ook de Vlaamse lijst in Voeren. Ook dit jaar zet het Komitee zich daarvoor in.

Concreet komen er Vlaamse eenheidslijsten in Voeren, Linkebeek, Kraainem en Wezembeek-Oppem. In Sint-Genesius-Rode komen er volgens de laatste berichten twee Vlaamse lijsten. In Drogenbos is er geen Vlaamse lijst, in Wemmel is Vlaamse verdeeldheid troef. De rechtstreekse verkiezing van schepenen en de consensusregeling, die sedert de vorige verkiezingen in de zes, in Komen en Voeren tegelijkertijd met de betonning van de faciliteiten werden ingevoerd, zijn blijkbaar mede oorzaak van verdeeldheid, vooral in die gemeenten waar de Vlamingen nog het sterkst staan.

Mogen wij u vriendelijk vragen mee te helpen aan de financiële mobilisatie voor deze eenheidslijsten door de tekst in bijlage in uw tijdschrift op te nemen.

**Vlaamse eenheidslijsten Rand en Voeren
Uw steun overwaard**

Rek. 436-6263721-05

**Vlaamse eenheidslijsten Rand en Voeren
p.a. Bouvier-Washerstraat, 9 1950 Kraainem**